

És possible una altra cultura?

El debat social que s'ha generat a causa del creixent descontent de la ciutadania amb les formes i pràctiques polítiques del món actual ha arribat també a l'àmbit cultural. El fenomen de la globalització econòmica —que permet a uns pocs multiplicar els seus beneficis en mercats d'escala planetària, mentre un nombre creixent de persones i comunitats, arreu del món, veuen augmentar la seva vulnerabilitat i perden progressivament tota possibilitat de control sobre les decisions que poden devastar la seva vida— ha generat un moviment de contestació també global. Un moviment que, des de la diversitat de les seves propostes, clama que *un altre món és possible*, i reclama, sobretot, **noves formes de participació social en totes les decisions que afecten les nostres vides**.

Un grup de socis d'Amics de les Arts i Joventuts Musicals, constituïts en un grup d'opinió dins l'entitat, creiem que aquest debat ens interpel·la i ens ha de fer **preguntar-nos si la cultura està avui a l'alçada dels reptes que planteja aquest nou debat social**, tant en el marc estricte de la *creació* com en el de la *política*.

La cultura també s'ha vist afectada pel procés hegemònic i homogeneïtzador de la *globalització*, de la mà sobretot de les grans *indústries culturals* —cinematogràfica, musical i editorial—, que distribueixen els seus productes arreu del món amb el suport d'un sistema mediàtic que —vinculat sovint econòmicament a les indústries que promou— fa temps que va perdre la seva actitud crítica i ha esdevingut un element més de les estratègies de *marketing*. Alhora, la lògica del mercat i la *tiranía de l'audiència* s'han infiltrat en tots els processos d'intermediació cultural, des dels que practica l'administració pública —molt més interessada en organitzar espectacles per a un públic passiu i acrític que en donar suport al pensament i a la creació— fins als que s'executen des de la iniciativa privada, però també en moltes entitats culturals —paralitzades entre la manca de recursos i la necessitat de justificar amb xifres les exigències de la lògica dels que atorguen les migrades subvencions.

Els patrons culturals d'aquesta indústria global de la cultura són els d'un mercat que fabrica la música llatina a Miami i l'imaginari col·lectiu a les sales de guionatge *políticament correcte* de Hollywood. En diem *global*, però es tracta d'una concreció molt determinada de la cultura *occidental*, que barreja l'exhibició descarnada de la violència —de vegades disfressada de denúncia— amb uns models socials puritans i conservadors. L'aposta per la *diversitat*, de la que alguns presumeixen, es queda en mer decorat exòtic; el modista i el cuiner esdevenen *icones culturals* al costat de l'escriptor, el músic o l'arquitecte; i el sùmmum de la *rellevància cultural* és vendre milions de discs, milions d'exemplars d'un llibre, triomfar en la gala planetària de MTV o, és clar, rebre un Oscar. Però, ¿què passa amb les iniciatives d'*interès cultural real* que no són beneïdes per l'audiència, perquè són difícils, perquè agredeixen el cofoïsmes de la nostra societat o, simplement, perquè demanen un esforç i un ritme que no s'adiu amb aquesta mena de caducitat a curt termini que marca el mercat? I... ¿quina és la mesura de *qualitat* que pot contrapesar aquesta mena de *tiranía de l'audiència*?

La creació artística i cultural s'ha mogut sempre, com un funàmbul, sobre una corda tensa entre el poder i la societat. L'artista ha estat un bufó i un criat, però també un déu i un heroi; *ha materialitzat l'imaginari col·lectiu*, però els millors creadors han estat aquells que han *ajudat a construir-lo*, aquells que amb el seu compromís ètic —i fins i tot en contra del poder que els finançava— han imaginat un món millor per marcar-nos el camí per arribar-hi i aquells que ens han fet preguntes punyents per no deixar-nos caure en la complaença. Alliberat de la arbitrarietat del mecenes per l'anonimat del mercat, el creador esdevé ara víctima de la trivialitat exigida pel *marketing* —i del silenci que els poders econòmic i polític intenten imposar a qui se'ls oposa. Per això és més important que mai que **l'art i la cultura** —instruments privilegiats per “destapar” les fal·làcies i contradiccions de la nostra societat, per revelar els plecs més amagats de la naturalesa humana— **renovin el seu diàleg amb la realitat i es reclamin transmissors de valors com el respecte i el compromís social.**

La llibertat creadora, sens dubte inqüestionable, no pot ser una excusa per a què el sector cultural defugui els grans temes de debat del nostre temps, de la mateixa manera que l'exercici de **la política cultural no pot esdevenir la simple administració d'un compte de resultats**, on en el *deure* s'hi consignen els impostos d'uns ciutadans i ciutadanes reduïts a mers *consumidors d'oferta lúdica* i en l'*haver* els vots que els polítics aconsegueixen cada quatre anys. Polítics i creadors han de tenir clara quina és l'*agenda cultural* d'ara mateix i que, al contrari del que alguns semblen pretendre, no és un simple catàleg de gèneres artístics —òpera, cinema, teatre, jazz...—, complementat amb una mica de folklorisme, per enriquir l'oferta turística de les nostres ciutats.

Si la política cultural té una missió, aquesta no pot ser altra que la d'armar la societat perquè tingui capacitat de resposta davant de la realitat, i això exigeix que la gestió de la cultura estigui en mans de la ciutadania, que no es pot veure mai reduïda al simple paper de *públic*, en una *democràcia d'espectadors*. **Si la cultura té avui una missió, aquesta és ajudar les persones, cada persona, a construir una nova mirada —una mirada crítica— per connectar amb la realitat i transformar-la.**

Si les entitats de la societat civil i l'administració pública no són capaces d'aconseguir, cadascuna des de l'espai que li és propi, sensibilitzar i mobilitzar la societat i fer-la participar en la creació i el debat cultural, més enllà del consum passiu d'una oferta de caràcter lúdic, unes i altres hauran fracassat estrepitosament. Si la cultura queda presonera en un *ghetto* d'excel·lència i *snobisme* autoreferencial, o si seguim buscant models en un passat caduc o en el miratge de països idealitzats, correm el risc de perdre el tren del present i potser, fins i tot, el tren del futur.

L'*agenda cultural* és sempre una *agenda política*, perquè quan el sector cultural gira l'esquena al que està passant *a fora* —al *carrer* de les nostres societats opulentes, però també en les seves *clavegueres* de marginació, o més enllà dels països del *club dels rics*— queda presoner en mans del poder, convertit en bufó a la cort del rei Diners, o en mera peça decorativa, en una antigalla per ensenyar a les visites i poca cosa més —com els passa a molts dels nostres museus. Per això, a més de *crear espais per la cultura* —que segueix sent el programa cultural de molts partits, sobre el paper i a la realitat—, espais que després *cal rendibilitzar*, cosa que sovint s'acaba fent en termes d'audiència i cedint el protagonisme al mercat, **cal que se'ns proposi un**

programa de cultura basat en l'impuls a la creació i en la reflexió al voltant dels grans temes del present.

Des d'aquest pensament, proposem:

- I. Que creadors i gestors culturals —especialment els de la societat civil— participin activament en la recerca i la proposta de solucions per als problemes del nostre temps. Les **entitats culturals** estan cridades a ser *espais de reflexió i de debat*, capaces de reunir tots els sectors d'una societat plural i impulsar el diàleg i la *formació dels esperits*. Els **artistes**, des de la plena llibertat, han d'assumir una actitud crítica vers el discurs dominant i traslladar les seves preguntes a l'*imaginari col·lectiu*.
- II. Que la nostra cultura es qüestionï sobre **la condició de la dona**, atrapada en una xarxa de convencions socials retrògrades i clixés publicitaris, víctima no només de la violència que ara anomenem *de gènere*, sinó sobretot de la misogínia del poder —especialment del judicial i el polític—, mancada, com a creadora i artista, d'oportunitats i d'un reconeixement que no sigui *paternalista*, i abocada, quan procedeix d'altres cultures —cosa cada dia més freqüent— a triar entre l'*aculturalització* o la *marginació*.
- III. Que l'agenda cultural doni prioritat al **coneixement dels "altres"**, començant pels que viuen a casa nostra, que són els nostres veïns, i als quals demanem que aprenguin català, però sense invertir ni un cèntim en conèixer la riquesa cultural de la qual procedeixen —per dialogar amb ella— més enllà de benintencionades demostracions folklòriques a les festes majors.
- IV. Que es promogui un debat intel·lectual seriós sobre **el desenvolupament sostenible**, que informi, per exemple, sobre l'arquitectura i el disseny que consumeix la majoria dels ciutadans, i que no fomenti només un *ecologisme banal i ostentós* que fa del reciclatge i l'estalvi energètic un producte *fashion* per a cases de rics.
- V. Que la nostra cultura acari el problema de la creixent **violència social** i el vertigen de desmotivació vital que hi aboca moltes persones de la nostra societat, especialment els joves, cap a una violència que és la cara fosca d'un ressorgir de la **inquietud per l'ètica**, que la cultura hauria de potenciar.
- VI. Que la cultura rebutgi i enfronti al creixent **mercantilisme de la política**, que comporta, com molts estan denunciant, una hipòcrita apropiació dels termes reivindicatius de la societat civil per buidar-los de significat. El pitjor que podria succeir amb el projecte del Fòrum Universal de les Cultures seria que, després de les gran inversions que ha suposat, el diàleg global que proposa sobre temes tan importants com *multiculturalitat* i *sostenibilitat*, es quedés en una mera operació cosmètica, que servís com a pantalla intel·lectual d'un gran operatiu d'especulació immobiliària, però que no fos capaç de connectar de veritat amb el debat que ja està promovent la societat civil mundial.
- VII. Que es dugui a terme una reflexió profunda sobre **la concentració de grups mediàtics i culturals** i sobre l'ús de **les noves tecnologies de la comunicació** que superi l'idíl·lic *robinhoodisme* que ens fa creure que

som *alternatius* perquè som pobres, minoritaris i voluntaris, i que apel·li als professionals perquè recuperin la seva consciència crítica i la seva responsabilitat cultural.

- VIII. Cal també que la nostra cultura —la que es fa a Catalunya i la que es fa a Terrassa— trobi **el seu lloc en l'articulació local–global**, una articulació que no pot reduir-se a l'eterna reivindicació d'una identitat, sinó que hauria de concentrar-se en fomentar les aportacions des de casa nostra a la discussió internacional sobre els nous *paradigmes culturals*. La cultura és, avui més que mai, una suma de cercles concèntrics, en l'eix dels quals està l'individu —que el mercat i bona part de la classe política volen només com a *consumidor passiu*. Ens agradi o no, a través de molts dels nostres creadors i de potents indústries culturals, mitjançant el sentiment de pertinença de molts dels nostres conciutadans, la cultura catalana forma part de la *cultura dels pobles d'Espanya* —que va molt més enllà de les restringides fronteres mentals de l'*espanyolisme retrògrad i excloent*.
- IX. Finalment, el *Grup d'Opinió d'Amics de les Arts i Joventuts Musicals* demana que **la classe política no es vulgui apropiat de la cultura en benefici d'uns objectius de curt abast**. L'administració pública té la responsabilitat de gestionar uns recursos que no són res més que l'aportació de la ciutadania al bé conjunt de la comunitat, motiu pel qual la societat civil no només té el dret, sinó l'obligació de participar en la gestió de la cultura. La relació entre els polítics, les entitats culturals i els creadors no hauria de regir-se per una actitud del "*qui paga mana*" —que és inacceptable senzillament perquè qui *paga* és el ciutadà amb els seus impostos—, ni les subvencions tampoc poden convertir-se en la clau de control de les iniciatives de la societat civil. Els pressupostos culturals han d'augmentar, però no per alimentar una creixent maquinària administrativa, sinó per revertir-los sobre la capacitat creativa i participativa dels *administrats*.

La cultura és un bé massa preuat, massa important per a la construcció d'una societat més justa, més cívica i més creativa, com perquè la malmetem. Cal revisar les estratègies dominants de la *globalització*, cal fer-se preguntes i cal extreure'n una reflexió. Cal estar atents als efectes col·laterals d'aquest *pensament únic*.

El *Grup d'Opinió d'Amics de les Arts i Joventuts Musicals* vol obrir aquest debat a tota la societat terrassenca i convida especialment totes les entitats, persones i col·lectius que conformen el sector cultural de la ciutat a participar-hi. Aquest text és només un punt de partida per una discussió que creiem tan necessària com inajornable.

Grup d'Opinió d'Amics de les Arts i Joventuts Musicals

Francesc Abad, Enric Cama, Jaume Canyameres, Josep Casajuana, Salvador Domingo, Raimon Escudé, Adela Farré, Jordi F. Fernández, Francesc Gordillo, Tessa Julià, Pau Monterde, Pepi Sabrià i Ignasi Utset.

(Terrassa, maig de 2003)